

'Sociaal initiatief'

'Aansluiting zoeken en houden bij een groep'

INHOUD

Toelichting bij deze handelingssuggestie.....	1
Aanpak	2
Leerdoelen.....	2
Pedagogische interventies.....	3
Randvoorwaarden.....	4
Suggesties voor aanpak.....	4
Verwijzing naar spellen/prentenboeken	8
Achtergrondinformatie	9
Bronnen	10

Door te klikken op een regel in de inhoudsopgave, ga je direct naar de bijbehorende tekst;
Als je in de tekst klikt op een blauw pijltje ga je terug naar de inhoudsopgave.

TOELICHTING BIJ DEZE HANDELINGSSUGGESTIE

Leerkrachtvragenlijst

Sociaal initiatief

1. Stapt uit eigen beweging op anderen af.
2. Heeft duidelijk een eigen inbreng tijdens gezamenlijke activiteiten.
3. Vertelt uit zichzelf in de groep.
4. Spreekt uit eigen beweging met andere kinderen.

Leerlingvragenlijst

Contact maken met anderen

1. Ik vraag of ik mee mag doen.
2. Ik vraag of een ander met mij wil spelen.
3. Ik stel uit mezelf vragen aan een ander.
4. Ik begin een praatje met iemand anders.

Onder **sociaal initiatief** wordt het volgende verstaan: *Sociaal initiatief is de vaardigheid om in sociale situaties contact te zoeken en te maken, zowel non-verbaal als verbaal.*

Onder **aansluiting zoeken en houden bij een groep** wordt het volgende verstaan: *Aansluiting zoeken en houden bij een groep gaat over het invoegen in een groep of groepje en het deel gaan nemen aan de gezamenlijke activiteit(en) van de anderen. Het is zoeken naar ruimte tussen de anderen. Het gaat over het leren kennen van de groepsregels en normen. Het gaat over actief deelnemen aan de groep door (nieuwe) contacten te maken en een bijdrage te leveren aan het groepsbelang.*

AANPAK

LEERDOELEN

Bedenk vooraf: *Welk doel/welke doelen wil ik bereiken door te handelen?*

Preventief en curatief

De leerlijn met doelen uit deze handelingssuggestie kun je zowel preventief als curatief gebruiken. Wanneer je er preventief mee aan de slag wilt, kijk je welke doelen passen bij de leeftijd van de leerlingen in je groep. Je werkt gericht aan de doelen met passende activiteiten, net als je bij de cognitieve vakken doet. Daarnaast is het ook goed mogelijk om curatief met de leerlijn aan de slag te gaan wanneer je hebt gemerkt dat (een deel van) je groep uitvalt op het gebied van sociaal initiatief en het aansluiting zoeken en houden bij een groep.

Doel kiezen

Onderstaande leerlijn laat zien welke doelen bij welke ontwikkelingsleeftijd passen. Kies uit deze leerlijn een passend doel waar je met de groep of een individuele leerling aan wilt werken. Kijk daarbij naar wat de groep of leerling al wel beheerst en welk doel dus een passende volgende stap is.

Kijk daarnaast ook in het ZIEN! profiel naar waar de leerling/groep al goed in is. Dit kan gebruikt worden als compenserende factor(en): Welke doelen waar je aan zou kunnen werken, doen het meest een beroep op vaardigheden die een groep/leerling al meer laat zien? Daar kun je vaak het beste starten, omdat de kans op succes het grootst is als een leerling al aspecten beheerst. Voor sociaal initiatief kan dit impulsbeheersing zijn (balans egocontrole) en sociale autonomie (ruimtenemende vaardigheden).

<4 jaar	4-6 jaar	6-8 jaar	8-10 jaar	10-12 jaar
<ul style="list-style-type: none">• Zoekt contact met kinderen die hetzelfde soort spel spelen• Kijkt veel naar andere kinderen	<ul style="list-style-type: none">• Stapt uit eigen beweging op anderen (groepje) af• Vraagt om mee te mogen doen met het spel van anderen• Laat merken dat hij mee wil doen met een activiteit• Toont bewondering voor de vaardigheden en mogelijkheden van anderen	<ul style="list-style-type: none">• Doet moeite om bij de groep te horen	<ul style="list-style-type: none">• Stelt zich voor aan onbekende leeftijds-genoten	<ul style="list-style-type: none">• Komt op voor een leerling die in groepsverband gepest wordt

Door te klikken op een doel, ga je direct naar de aanpak die daarbij aansluit.

Aanpak

Denk eerst na over de volgende punten en baseer je aanpak op de antwoorden.

- Wil ik klassikaal of individueel aan deze ontwikkeltaak werken?
- Zie je het gedrag al wel in uitnodigende situaties? Oefen dan in niet-uitnodigende situaties. Zie je het gedrag nog vrijwel niet? Oefen dan in eerste instantie zoveel mogelijk in uitnodigende situaties.
- Denk bij je aanpak ook na over verschillen tussen jongens en meisjes. Jongens zijn meer lichamenlijk ingesteld en meisjes meer verbaal. Jongens uiten hun emoties meer fysiek (duwen, stoeien). Ze hebben letterlijk en figuurlijk behoefte aan ruimte.

PEDAGOGISCHE INTERVENTIES

Bedenk bij bovenstaande doelen: *Wat vraagt dit van mij als leerkracht?*

Sociaal initiatief voor deze groep is laag. Vraag je bij jezelf af wat jouw leerkracht gedrag is. Is jouw gedrag heel ruimtenemend: ben je sterk aanwezig (ben je veel aan het praten), weet je van jezelf dat je duidelijk bent in het geven van je mening en je kan laten leiden door je emoties? In dat geval kan het zijn dat de leerlingen geremd worden om sociaal initiatief te laten zien.

Er zijn vijf pedagogische vaardigheden die je als leerkracht kunt inzetten om problemen te voorkomen en aan te pakken. Dit zijn:

- Leiding geven en grenzen stellen
- **Monitoring: balanceren tussen ruimte nemen en ruimte geven**
- **Positieve betrokkenheid tonen**
- Positieve bekrachtiging geven
- Leren problemen oplossen

Voor kinderen met een lage mate van sociaal initiatief kun je werken aan de volgende vaardigheden bij aansluiting zoeken en houden bij een groep.

Monitoring: sociaal initiatief is ruimtenemend gedrag. Wanneer je dit gedrag meer wilt zien, vraagt het van jou als leerkracht om ruimtegevend gedrag. Concreet betekent dit dat je ruimte moet geven voor het nemen van initiatief. Wanneer de klas bijvoorbeeld groepjes moet vormen, kan een leerling met laag sociaal initiatief alleen overblijven. Als leerkracht ben je snel geneigd om deze leerling dan te helpen/zelf in te delen. Wacht eens af: misschien zoekt de leerling uit zichzelf wel contact, maar duurt dit wat langer. Gebeurt het niet, dan kun je op dat moment als leerkracht ruimtenemend gedrag vertonen en de leerling indelen. Help de leerling dan wel door het erover te hebben wat je een volgende keer in zo'n situatie kunt doen (naar de leerkracht toegaan om te melden dat je nog geen groepje hebt, is ook al een vorm van sociaal initiatief. Van hieruit kun je het in stapjes uitbouwen).

Positieve betrokkenheid tonen: een leerling die weinig sociaal initiatief neemt, kan verlegen of onzeker zijn. Hij kan veel baat hebben bij een leerkracht die een veilige sfeer in de klas heeft. Dit kun je stimuleren door interesse te tonen in de leerling en zijn vaardigheden. Maak af en toe een praatje en informeer wie deze leerling aardig vindt in de groep. Stel niet te hoge doelen, en spreek je positieve verwachtingen uit. Probeer ook om uitnodigende situaties te creëren door activiteiten te organiseren waarin leerlingen de kans hebben om de vaardigheden toe te passen. Informeer na afloop bij de leerling hoe hij dit ervaren heeft. Door jouw betrokkenheid kan de leerling meer zelfvertrouwen krijgen, waardoor het meer sociaal initiatief kan gaan tonen.

RANDVOORWAARDEN

Bedenk: *Welke zaken moeten op orde zijn, voordat ik aan een doel kan werken?*

Voordat er een proces plaatst kan vinden, zijn er eisen waaraan voldaan moet worden. Zo zijn welbevinden en betrokkenheid vaak voorwaardelijk voordat aan de ZIEN! dimensies gewerkt kan worden. Hoe staat het hiermee in jouw klas?

Welke zaken moeten bij de leerlingen op orde zijn, waar je niet zonder kunt omdat een nieuwe aanpak anders niet werkt? Denk aan de behoeftenpiramide van Maslow: zijn de lichamelijke behoeften vervuld, en voelen kinderen zich veilig en zeker in de klas? Pas daarna kan aan de behoefte voor sociaal contact voldaan worden.

Zorg ook dat het klassenmanagement op orde is: kies een klasindeling die past bij de werkvormen die je toepast en die aansluit bij de vaardigheden van de leerlingen. Zorg voor duidelijke regels en hanteer ze consequent. Zorg voor activiteiten die uitdagen/in de zone van naaste ontwikkeling zitten en tegelijk ook haalbaar zijn.

SUGGESTIES VOOR AANPAK

Bedenk bij het kiezen van een suggestie: *Welke aanpak past bij het doel dat ik gekozen heb?*

Bij elke suggestie staat voor welke ontwikkelingsleeftijd de activiteit geschikt is, maar vaak kan het met kleine aanpassingen ook bij oudere/jongere kinderen toegepast worden. De activiteiten zijn vaak klassikaal, maar kunnen individueel gemaakt worden door als leerkracht die ene leerling in de gaten te houden en extra te stimuleren. Denk bij elke activiteit na over wat deze van jou vraagt wat betreft pedagogische interventies.

Zoekt contact met kinderen die hetzelfde soort spel spelen (< 4 jaar) – planbord

Het werken met een planbord kan leerlingen helpen om aan te sluiten bij een spel. Je maakt op deze manier visueel welke spellen er zijn en hoeveel kinderen er mee kunnen doen met het spel. Elk kind heeft een eigen (naam)kaartje en kan deze ophangen achter het spel dat hij wil spelen. Zo kan elke leerling zien wie het spel al spelen en is het makkelijker om contact te zoeken met anderen.

Laat leerlingen zien hoe zij kunnen vragen of ze mee mogen doen.

- Ga naar iemand toe;
- Noem iemand bij de naam;
- Vraag netjes of je mee mag doen.

Kijkt veel naar andere kinderen (< 4 jaar) – ontdekken

Kinderen van deze leeftijd kijken nog veel rond. Dit is goed voor de spelontwikkeling en een teken dat kinderen zich veilig voelen. Zij gaan namelijk op ontdekking uit. Wat ze zien, kunnen ze later in hun spel gaan nadoen. Kijkt een leerling nog niet veel rond dan kun jij, door te benoemen wat andere kinderen doen, het kind bewust maken van anderen en de verschillende soorten spel dat zij spelen.

Stapt uit eigen beweging op anderen (groepje) af (4-6 jaar) - routines

Sommige kinderen vinden het lastig om zelf op anderen af te stappen. Soms blijven ze dan gewoon kijken of afwachten. Het kan ook zijn dat ze naar jou toekomen. Op zich is dit al een vorm van initiatief en het is goed om positieve feedback te geven op deze eerste stap. Het voordoen hoe je contact kunt maken, kan helpen om de volgende stap te zetten, namelijk zelf contact maken met andere leerlingen. Hoe je contact kunt maken staat bij de voorgaande doelen al uitgewerkt. Als aanvulling hierop nog een aantal suggesties hoe je om kunt gaan met een 'nee'.

- Zeg jammer dan en loop stevig weg;
- Vraag wanneer je wel mee kunt doen;
- Vraag het aan een ander kind.

Soms zijn de afzonderlijke stappen van het contact maken al doelen op zichzelf. Geef positieve feedback op elk stapje waarin zelf initiatief wordt genomen.

Het kan zijn dat leerlingen iets nodig hebben om de verschillende stappen te kunnen onthouden. Een stappenkaart (picto's) of een afgesproken signaal kan helpen.

Aan het begin van het jaar kun je duidelijke afspraken maken over hoe je met elkaar omgaat. Denk hierbij aan:

- Vaste taken en hoe je die uitvoert;
- Gespreksregels;
- Stappenplannen voor samenwerken.

Vaste routines zorgen voor voorspelbaarheid en veiligheid wat helpt om initiatief te durven nemen.

Vraagt om mee te mogen doen met het spel van ander (4-6 jaar) – feedback

Kijk voor dit doel naar de suggesties bij de bovenstaande doelen. Het is bij al deze doelen belangrijk om feedback te geven op de afzonderlijke stappen in het proces. Positieve feedback versterkt het zelfvertrouwen en dat zorgt ervoor dat kinderen meer initiatief laten zien. Geef specifieke feedback op het gedrag (dus 'wat goed dat je op een andere leerling bent afgestapt om te vragen of je mag meedoen' en niet 'goedzo').

Laat merken dat hij mee wil doen met een activiteit (4-6 jaar) – werken in teams

Aan dit doel kun je goed werken bij de gymles of bij een buitenactiviteit, maar ook bij activiteiten in de klas kun je leerlingen aan laten geven waar ze graag aan mee willen doen.

Bij de gymles of een buitenactiviteit:

Laat leerlingen zelf op de volgende manier partijen maken:

- Wijs twee of meer teamcaptains aan;
- Laat niet de teamcaptains, maar de andere leerlingen één voor één kiezen bij wie ze in het team willen.
- Wanneer de leerling gekozen heeft, stapt hij op de teamcaptain af en vraagt hij hem of hij bij hem in het team mag.

Tip: bespreek van tevoren dat de teamcaptain ja moet zeggen.

Bij een groepsactiviteit:

- Vertel duidelijk wat de activiteit inhoudt;
- Zeg hoeveel kinderen mee kunnen doen;
- Spreek van tevoren af hoe je kunt laten zien dat je mee wilt doen bijvoorbeeld je vinger opsteken.

Op deze manier kun je situaties creëren, waarin leerlingen worden uitgedaagd om hun voorkeur aan te geven. Door duidelijke afspraken te maken over de manier waarop je je voorkeur mag aangeven, zorg je voor voldoende veiligheid.

Toont bewondering voor de vaardigheden en mogelijkheden van anderen (4-6 jaar) – kwaliteiten benoemen

Je kunt aan dit doel werken door in de kring het spelen/werken te evalueren. Door zelf positieve feedback te geven, ook tijdens het spelen/werken, leer je leerlingen hoe zij iets aardigs tegen elkaar kunnen zeggen. Iets aardigs zeggen is vaak:

- Complimenten over het uiterlijk van de ander (mooie schoenen enzovoort);
- Iets wat iemand goed kan (bijvoorbeeld goed voetballen);
- Iets aardigs over het werkje/spel van een ander, dit is vaak moeilijker omdat het wat abstracter is. Je zult hierin zelf als leerkracht het voorbeeld moeten geven en laten zien welke feedback je aan iemand kunt geven.
- Je kunt werken met vaardigheidskaartjes of complimentenkaartjes om het geven van feedback te visualiseren en om kinderen te helpen om vaardigheden te benoemen.

Doet moeite om bij de groep te horen (6-8 jaar) – coöperatieve werkvormen

Aan dit doel kun je goed werken met coöperatieve werkvormen. Laat leerlingen veel samenwerken. Geef daarbij als leerkracht vooral feedback op het proces van samenwerken. Welke rol iedereen had bijvoorbeeld. Ook hierbij is het belangrijk dat kinderen zich bewust worden van elkaars kwaliteiten. Benoem daarom ook kwaliteiten van kinderen.

Een paar voorbeelden van een coöperatieve werkvormen:

- Maak samen met je groepje (3 a 4 kinderen) een tekening of een verhaal;
- Laat de verhalen gezamenlijk voorlezen;
- In de kring een verhaal vertellen;
 - Begin zelf met de eerste zin
 - Laat de leerlingen steeds een zin erbij verzinnen;
 - Ga door tot iedereen een beurt heeft gehad;
 - Kies een kind uit dat het slot van het verhaal mag bedenken.
- Gooi de bal (in de gymzaal, kring of buiten):
 - Gooi de bal naar een leerling en noem zijn naam

- Als iedereen de bal gehad heeft komt er een tweede bal bij
- Maak het spel moeilijker door elementen toe te voegen als je moet de bal vangen of je moet elke keer naar dezelfde persoon gooien.

Meer coöperatieve leerstrategieën vind je op de website www.klassenkracht.nl en in het boek *Coöperatieve leerstrategieën* van Bazalt.

Stelt zich voor aan onbekende leeftijdsgenoten (8-10 jaar) – voorstellen

Jezelf voorstellen betekent dat je iets over jezelf moet vertellen. Dit kun je eerst oefenen in een veilige omgeving met je klasgenoten. De volgende stap is jezelf voorstellen aan iemand die je niet zo goed kent of een vreemde.

- Jezelf voorstellen kun je ook oefenen door tweetallen te maken met aan elk tweetal de opdracht zichzelf voor te stellen (laat de luisteraar bij deze oefening terug vertellen wat de spreker heeft gezegd).
- Je kunt dit voorstellen ook doen in de vorm van een interview. Leerling 1 bedenkt vragen die hij de ander stelt. Zorg dat je bij deze opdracht tweetallen maakt van leerlingen die elkaar niet/nauwelijks kennen.
- Je kunt dit ook in de gymzaal of op het schoolplein oefenen. De kinderen lopen door het lokaal en als juf 'sta stil' zegt, zoeken ze iemand op die dicht bij hun staat en vertellen iets over zichzelf. Hierna lopen ze weer verder door het lokaal.
- Iets over jezelf vertellen voor de klas in de vorm van een korte spreekbeurt.
- Maak een tekening over wie je bent en vertel hierbij.
- Laat kinderen een brief schrijven aan bijvoorbeeld een pen vriend. Daarin vertellen zij iets over zichzelf.

Als je jezelf voorstelt:

- Noem je je naam;
- Je leeftijd;
- Waar je woont;
- Vertel je iets over jezelf bijvoorbeeld het gezin waar je uitkomt, je school, je hobby's enzovoort.

Komt op voor een leerling die in groepsverband gepest wordt (10-12 jaar) – pestgedrag

Pesten is een moeilijk onderwerp, waar klassikaal aandacht voor moet zijn. Als leerkracht heb je hierin de rol van voorlichter. Vertel wat de impact van pesten is. Het is aan te raden om dit meteen bij de start van het schooljaar te doen en dan ook duidelijk af te spreken hoe je met elkaar omgaat. Het hebben van duidelijke gedragsregels helpt leerlingen om ook elkaar aan te spreken op gedrag. Herhaal de regels ook regelmatig bijvoorbeeld een keer in de zes weken. Enkele suggesties hoe je aan dit doel kunt werken:

- Bespreek pestgedrag met je groep. Laat kinderen eventueel aan de hand van beelden zien hoe erg pesten voor een slachtoffer is;
- Leg het verschil tussen pesten/plagen uit. Belangrijkste verschillen zijn: bij plagen is er sprake van gelijkwaardigheid een tegen een, bij pesten vaak meer tegen een; plagen kort, pesten duurt lang enz.
- Bespreek met je groep de verschillende groepsrollen (leiders, volgers toeschouwers enz.);
- Bespreek met kinderen dat het melden van pesten geen klikken is, maar een verantwoordelijkheid die je hebt t.o.v. elkaar;

- Niets doen als je ziet dat iemand gepest wordt is net zo erg als zelf pesten;
- Oefen met het voor elkaar op komen aan de hand van een casus.

VERWIJZING NAAR SPELLEN/PRENTENBOEKEN

Bedenk: *Hoe kan ik materialen inzetten om te werken aan de leerdoelen?*

Het inzetten van spellen/prentenboeken kan een effectieve bijdrage leveren bij het werken aan sociaal initiatief binnen het aansluiting zoeken en houden bij een groep. Hieronder volgt een suggestie. Gebruik dit ter inspiratie en kijk wat er op jouw school aanwezig is.

Prentenboek 'Bino wil alles' / Marcel van Driel / *geschikt voor: onderbouw*

Bino kan maar geen nee zeggen tegen zijn vriendjes. De een wil met hem dansen, de ander steppen en weer een ander met de blokken spelen. En zo wordt hij voortdurend geclaimd door zijn vriendjes. Het vriendje dat in de steek wordt gelaten is daar niet zo blij mee. En Bino wordt er moe van. Hij wilde eigenlijk gewoon dansen met Kleintje.

In dit boek staat de vaardigheid opkomen voor jezelf centraal. Hiervoor heb je sociale autonomie nodig en het sluit dus heel goed aan op de doelen uit deze handelingsuggestie. Achterin het boek staan verwerkingsopdrachten.

Bordspel 'Kikker be cool' / uitgeverij: De Coole Kikker / *aantal spelers: 2-30 / geschikt voor: onder- midden- en bovenbouw / duur: 20-45 minuten.*

Het spel is een reis door zee op weg naar de coole kikker, die lekker op het strand ligt. Terwijl je stormen trotseert, dwars door de haaien en de krokodillen laveert, over de nijlpaardenbrug springt en het orakel van de vulkaan raadpleegt, geef je antwoord op de vragen van de rode, groene, gele of blauwe kaartjes die door de andere kinderen worden voorgelezen en zo kun je een fiche verdienen.

Met dit spel zijn verschillende werkvormen mogelijk, zodat je het zelfs met de hele klas kunt spelen. In dat geval deel je de klas in in groepjes. Leerlingen moeten met elkaar overleggen wat ze voor antwoord geven op een vraag. Door de leerlingen in discussie te laten gaan over de vragen, maken de kinderen contact met elkaar en kunnen ze sociaal initiatief tonen door bewondering voor de vaardigheden en mogelijkheden van anderen te uiten.

Bordspel 'Act-it-Out Junior' / uitgeverij: Ridea /
aantal spelers: 1-10 / geschikt voor: bovenbouw / duur:
variabel.

Bij Act-it-Out wordt in spelvorm een aantal sociale vaardigheden getraind. Aan de hand van opdrachtkaarten met reeds omschreven, herkenbare sociale situaties kunnen de deelnemers direct in een rollenspel oefenen. Het gaat om de vaardigheden: iets bespreken, kritiek geven, kritiek ontvangen, nee zeggen, opkomen voor jezelf en waardering uiten. De groep bepaalt of er sprake is van adequaat reageren in de betreffende situatie. Leren van elkaar is zowel doel als middel.

Met dit spel kunnen leerlingen met elkaar leren over sociale vaardigheden. Om de vragen juist te beantwoorden vraagt het sociaal initiatief van de leerlingen. Door op elkaar te reageren leren ze ook de vaardigheden van een ander kennen (en hier hun bewondering voor te tonen). Het spelelement zorgt voor minder spanning en weerstand. Nieuwe deelnemers kunnen op ieder moment inspringen en het spel is zonder begeleider te spelen.

Er zijn meer spellen en prentenboeken die erg geschikt zijn voor het oefenen van de leerdoelen. Kijk voor een volledig overzicht in ParnasSys onder informatief, onder het kopje 'Sova-methoden/materialen/prentenboeken'. Per spel is aangegeven welke doelgroep het spel voor is bedoeld en aan welke ZIEN! vaardigheden je met het spel kunt werken.

ACHTERGRONDINFORMATIE

Deze handelingssuggestie gaat om sociaal initiatief binnen het aansluiting zoeken en houden bij een groep.

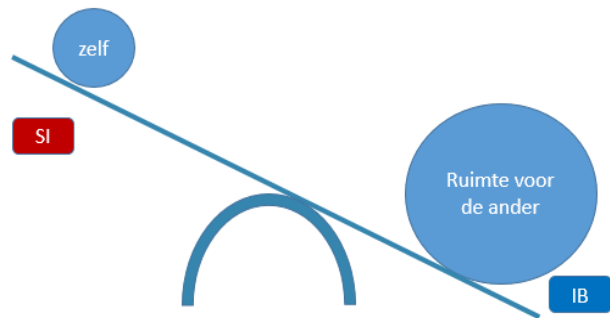
Sociaal initiatief verwijst naar het aspect om gevoelens aan bod te laten komen en over te gaan tot het nemen van initiatief in de sociale situatie. Een kind dat laat zien te beschikken over de vaardigheid sociaal initiatief voelt zich waarschijnlijk competent in de omgang met anderen. Een kind dat over deze vaardigheid beschikt, heeft een eigen inbreng en vraagt ruimte voor zichzelf. Het neemt de ruimte om contact met andere kinderen te zoeken en actief mee te doen met groepsactiviteiten.

Aansluiting vinden bij leeftijdsgenoten is cruciaal voor een gezonde sociaal-emotionele ontwikkeling van kinderen. De mate waarin een kind uit eigen beweging af durft te stappen op andere kinderen bepaalt voor een belangrijk deel of deze aansluiting al dan niet slaagt. Een kind dat in staat is om op anderen af te stappen, leert in sociale situaties de omgeving te verkennen, zich te weren en zorg te dragen, vertoont een hoge mate van sociaal initiatief.

Relatie met andere ZIEN!-dimensies

- Impulsbeheersing

Bij kinderen met een benedengemiddelde tot lage score op sociaal initiatief en een hoge score op impulsbeheersing, wordt soms gesproken van sociaal angstige kinderen. Zij hebben een te sterke egocontrole, waardoor impulsen en gevoelens sterk worden onderdrukt en geen initiatief wordt genomen om gevoelens te uiten.

Is de egocontrole in balans, dan kan een kind inschatten wanneer het goed is om initiatieven te nemen, en wanneer het impulsen moet onderdrukken. Sociaal angstige kinderen zijn vaak bang om negatief beoordeeld te worden. Deze kinderen voelen zich vaak niet competent om een bepaalde taak te volbrengen. Het vermijdende gedrag uit zich in stil en teruggetrokken gedrag. Het betekent dat kinderen weinig ruimte nemen voor zichzelf, en veel ruimte geven aan een ander.

BRONNEN

Broer, N.A., Haverhals, B., & Bruin, H.L. de (2012). *Verantwoording pedagogisch expertsysteem ZIEN! Voor het primair onderwijs!* Gouda: Driestar educatief.

'Sociaal initiatief'

'Een ander helpen'

INHOUD

Toelichting bij deze handelingssuggestie.....	1
Aanpak	2
Leerdoelen.....	2
Pedagogische interventies.....	3
Randvoorwaarden.....	4
Suggesties voor aanpak.....	4
Verwijzing naar spellen/prentenboeken	5
Achtergrondinformatie	6
Bronnen	7

Door te klikken op een regel in de inhoudsopgave, ga je direct naar de bijbehorende tekst;
Als je in de tekst klikt op een blauw pijltje ga je terug naar de inhoudsopgave.

TOELICHTING BIJ DEZE HANDELINGSSUGGESTIE

Leerkrachtvragenlijst

Sociaal initiatief

1. Stapt uit eigen beweging op anderen af.
2. Heeft duidelijk een eigen inbreng tijdens gezamenlijke activiteiten.
3. Vertelt uit zichzelf in de groep.
4. Spreekt uit eigen beweging met andere kinderen.

Leerlingvragenlijst

Contact maken met anderen

1. Ik vraag of ik mee mag doen.
2. Ik vraag of een ander met mij wil spelen.
3. Ik stel uit mezelf vragen aan een ander.
4. Ik begin een praatje met iemand anders.

Onder **sociaal initiatief** wordt het volgende verstaan: *Sociaal initiatief is de vaardigheid om in sociale situaties contact te zoeken en te maken, zowel non-verbaal als verbaal.*

Onder **een ander helpen** wordt het volgende verstaan: *Helpen is handelen in het belang van een ander. Iemand helpen kan in verschillende contexten bijvoorbeeld in contact met de leerkracht, een andere volwassene of een medeleerling. Belangrijk is dat je je bewust bent van het belang van jezelf en de ander. Het is nodig dat je je in iedere situatie blijft afvragen of je met helpen echt het belang van de ander en/of jezelf dient.*

AANPAK

LEERDOELEN

Bedenk vooraf: *Welk doel/welke doelen wil ik bereiken door te handelen?*

Preventief en curatief

De leerlijn met doelen uit deze handelingsuggestie kun je zowel preventief als curatief gebruiken. Wanneer je er preventief mee aan de slag wilt, kijk je welke doelen passen bij de leeftijd van de leerlingen in je groep. Je werkt gericht aan de doelen met passende activiteiten, net als je bij de cognitieve vakken doet. Daarnaast is het ook goed mogelijk om curatief met de leerlijn aan de slag te gaan wanneer je hebt gemerkt dat (een deel van) je groep uitvalt op het gebied van sociaal initiatief en een ander helpen.

Doel kiezen

Onderstaande leerlijn laat zien welke doelen bij welke ontwikkelingsleeftijd passen. Kies uit deze leerlijn een passend doel waar je met de groep of een individuele leerling aan wilt werken. Kijk daarbij naar wat de groep of leerling al wel beheerst en welk doel dus een passende volgende stap is.

Kijk daarnaast ook in het ZIEN! profiel naar waar de leerling/groep al goed in is. Dit kan gebruikt worden als compenserende factor(en): Welke doelen waar je aan zou kunnen werken, doen het meest een beroep op vaardigheden die een groep/leerling al meer laat zien? Daar kun je vaak het beste starten, omdat de kans op succes het grootst is als een leerling al aspecten beheerst. Voor sociaal initiatief kan dit impulsbeheersing zijn (balans egocontrole) en sociale autonomie (ruimtenemende vaardigheden).

<4 jaar	4-6 jaar	6-8 jaar	8-10 jaar	10-12 jaar
<ul style="list-style-type: none">• Helpt verzorger bij bekende klusjes	<ul style="list-style-type: none">• Vraagt of hij kan helpen• Helpt een ander zonder dat hier om gevraagd wordt	<ul style="list-style-type: none">• Helpt uit zichzelf een ander die hulp nodig heeft bij het uitvoeren van een taak• Doet aan een ander voor hoe de taak gedaan moet worden	<ul style="list-style-type: none">• Geeft aanwijzingen aan iemand die iets niet goed doet• Helpt uit zichzelf iemand die iets minder leuks moet doen	<ul style="list-style-type: none">• Kan de leerstof uitleggen aan een ander

Door te klikken op een doel, ga je direct naar de aanpak die daarbij aansluit.

Aanpak

Denk eerst na over de volgende punten en baseer je aanpak op de antwoorden.

- Wil ik klassikaal of individueel aan deze ontwikkeltaak werken?
- Zie je het gedrag al wel in uitnodigende situaties? Oefen dan in niet-uitnodigende situaties. Zie je het gedrag nog vrijwel niet? Oefen dan in eerste instantie zoveel mogelijk in uitnodigende situaties.

- Denk bij je aanpak ook na over verschillen tussen jongens en meisjes. Jongens zijn meer lichamelijk ingesteld en meisjes meer verbaal. Jongens uiten hun emoties meer fysiek (duwen, stoeien). Ze hebben letterlijk en figuurlijk behoefte aan ruimte.

PEDAGOGISCHE INTERVENTIES

Bedenk bij bovenstaande doelen: *Wat vraagt dit van mij als leerkracht?*

Sociaal initiatief voor deze groep is laag. Vraag je bij jezelf af wat jouw leerkracht gedrag is. Is jouw gedrag heel ruimtenemend: ben je sterk aanwezig (ben je veel aan het praten), weet je van jezelf dat je duidelijk bent in het geven van je mening en je kan laten leiden door je emoties? In dat geval kan het zijn dat de leerlingen geremd worden om sociaal initiatief te laten zien.

Er zijn vijf pedagogische vaardigheden die je als leerkracht kunt inzetten om problemen te voorkomen en aan te pakken. Dit zijn:

- Leiding geven en grenzen stellen
- **Monitoring: balanceren tussen ruimte nemen en ruimte geven**
- **Positieve betrokkenheid tonen**
- Positieve bekrachtiging geven
- Leren problemen oplossen

Voor kinderen met een lage mate van sociaal initiatief kun je werken aan de volgende vaardigheden bij het helpen van een ander.

Monitoring: sociaal initiatief is ruimtenemend gedrag. Wanneer je dit gedrag meer wilt zien, vraagt het van jou als leerkracht om ruimtegevend gedrag. Een leerling met laag sociaal initiatief staat niet vooraan in de rij om te helpen en zal niet uit zichzelf vragen of hij kan helpen. Als leerkracht moet je aan de ene kant ruimte geven en is het goed om af te wachten: misschien wil een leerling met laag sociaal initiatief best wel helpen, maar duurt het wat langer voor hij dit kenbaar maakt. Houd het wel in de gaten en grijp in wanneer de leerling helemaal geen initiatief toont om te helpen. Dan kun je als leerkracht ruimte nemen en de leerling stimuleren om een ander te helpen. Creëer daarnaast genoeg momenten waarop leerlingen anderen kunnen helpen.

Positieve betrokkenheid tonen: een leerling die weinig sociaal initiatief neemt, kan verlegen of onzeker zijn. Hij kan veel baat hebben bij een leerkracht die interesse toont in de leerling en zijn vaardigheden. Maak af en toe een praatje en informeer wat deze leerling goed kan of leuk vindt. Bedenk aan de hand hiervan iets waar de leerling jou mee kan helpen (het kan ook al iets kleins zijn, zoals het licht uitdoen als je een filmpje kijkt, koffie halen of naar de printer lopen). Wanneer je de leerling op deze manier stimuleert, zal hij makkelijker de volgende keer uit zichzelf aanbieden om dit klusje te doen. Van hieruit kun je verder uitbouwen naar andere situaties waarin hij kan helpen.

RANDVOORWAARDEN

Bedenk: *Welke zaken moeten op orde zijn, voordat ik aan een doel kan werken?*

Voordat er een proces plaats kan vinden, zijn er eisen waaraan voldaan moet worden. Zo zijn welbevinden en betrokkenheid vaak voorwaardelijk voordat aan de ZIEN! dimensies gewerkt kan worden. Hoe staat het hiermee in jouw klas?

Welke zaken moeten bij de leerlingen op orde zijn, waar je niet zonder kunt omdat een nieuwe aanpak anders niet werkt? Denk aan de behoeftenpiramide van Maslow: zijn de lichamelijke behoeften vervuld, en voelen kinderen zich veilig en zeker in de klas? Pas daarna kan aan de behoefte voor sociaal contact voldaan worden.

Zorg ook dat het klassenmanagement op orde is: kies een klasindeling die past bij de werkvormen die je toepast en die aansluit bij de vaardigheden van de leerlingen. Zorg voor duidelijke regels en hanteer ze consequent. Zorg voor activiteiten die uitdagen/in de zone van naaste ontwikkeling zitten en tegelijk ook haalbaar zijn.

SUGGESTIES VOOR AANPAK

Bedenk bij het kiezen van een suggestie: *Welke aanpak past bij het doel dat ik gekozen heb?*

Bij elke suggestie staat voor welke ontwikkelingsleeftijd de activiteit geschikt is, maar vaak kan het met kleine aanpassingen ook bij oudere/jongere kinderen toegepast worden. De activiteiten zijn vaak klassikaal, maar kunnen individueel gemaakt worden door als leerkracht die ene leerling in de gaten te houden en extra te stimuleren. Denk bij elke activiteit na over wat deze van jou vraagt wat betreft pedagogische interventies.

Helpt verzorger bij bekende klusjes (<4 jaar) - klusjes

In de kleuterklassen zijn genoeg kleine klusjes te bedenken. Helpen met opruimen, verfkwasten schoonmaken, bloemen water geven enzovoort. Ook oudere kinderen vinden het leuk om de leerkracht te helpen. Een kopje koffie halen, kopieerbladen ophalen bij het kopieerapparaat, het bord schoonmaken enzovoort. Dit zijn goede momenten om een ontspannen gesprekje met een kind te hebben.

Vraagt of hij kan helpen (4-6 jaar) - klussenlijst

Door leerlingen eerst zelf uit te nodigen om te helpen, maak je de drempel om zelf het initiatief te nemen (om te helpen) lager. Voor kinderen die het lastig vinden om initiatief te nemen kan het goed werken om een **klussenlijst** te maken. Hierop kunnen kinderen zelf aangeven welke klus zij willen doen. Je kunt ook meteen aan het begin van het schooljaar de **regel** instellen dat je, als je klaar bent met je eigen werkje of met opruimen, vraagt aan een ander of je kunt helpen. Een tussenstap kan zijn dat een leerling naar jou toekomt als hij klaar is en dat jij helpt met kijken wie er nog hulp nodig heeft. Laat de leerling zelf de vraag stellen, maar doe het eventueel wel eerst voor.

Helpt een ander zonder dat hier om gevraagd wordt (4-6 jaar) – beloningssysteem

Om aan deze doelen te werken kan het handig zijn om leerlingen verantwoordelijk te maken voor bepaalde taken (bijvoorbeeld voor het opruimen van de huishoek). Het gaat er bij dit doel om dat je leerlingen bewust maakt van elkaar en dat het fijn is als je elkaar helpt. Zorg voor voldoende situaties om te oefenen, zowel buiten als binnen.

Zo kun je leerlingen helpen die initiatief nemen lastig vinden:

- Geef complimenten aan leerlingen die jou of een ander kind helpen.
- Het werken met klassenhulpen geeft jou de gelegenheid om heel concreet complimenten te geven over hulp. Geef daarbij zoveel mogelijk positieve feedback op het nemen van het initiatief om te helpen.
- Werk met een beloningssysteem, dit kan zowel een klassikaal als een individueel beloningssysteem zijn bijvoorbeeld een ketting of button met de beste hulp, een kaart of een stickersysteem.
- Stel als eerste doel dat het kind jou helpt zonder dat je erom gevraagd hebt. Een volgend doel kan zijn een ander kind gaan helpen dat jij hebt aangewezen en vervolgens zelf een kind uitzoeken dat je kunt gaan helpen. Het gaat erom dat de leerling zelf initiatief neemt.

Helpt uit zichzelf een ander die hulp nodig heeft bij het uitvoeren van een taak (6-8 jaar)

Als een leerling aan jou om hulp vraagt, kun jij die hulpvraag bij de leerlingen leggen bijvoorbeeld: 'wie kan ... even helpen met opruimen, moeilijke som enzovoort'.

- Kijk wie er zelf initiatief nemen om te gaan helpen en geef die leerling een compliment dat gericht is op het nemen van het initiatief om te helpen;
- Om kinderen te stimuleren om te helpen kun je op een lijst bijhouden hoe vaak een leerling een andere leerling helpt;
- Hang deze lijst zichtbaar op;
- Je maakt de hulp zo ook voor de leerlingen inzichtelijk;
- Als je ziet dat een leerling zelf geen initiatief neemt kun je afspraken maken met die leerling bijvoorbeeld deze week wil ik een kruisje achter jouw naam zien dat je een ander kind geholpen hebt.

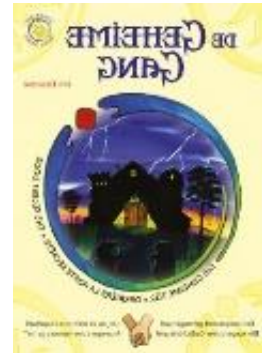

VERWIJZING NAAR SPELLEN/PRENTENBOEKEN

Bedenk: Hoe kan ik materialen inzetten om te werken aan de leerdoelen?

Het inzetten van spellen/prentenboeken kan een effectieve bijdrage leveren bij het werken aan sociaal initiatief binnen het helpen van een ander. Hieronder volgt een suggestie. Gebruik dit ter inspiratie en kijk wat er op jouw school aanwezig is.

Coöperatief spel 'De geheime gang' / uitgeverij: Sunny Games / Zonnespel / aantal spelers: 1-8 / geschikt voor: kinderen vanaf 5 jaar / duur: circa 15 minuten

Vannacht hebben de dieven het huis doorzocht. Ze hebben drie kostbare voorwerpen meegenomen en verstop in de geheime gang. Om middernacht komen ze terug om hun buit op te halen. De leerlingen proberen te ontdekken welke voorwerpen de dieven willen stelen. Als dit lukt voordat de klok 12 keer slaat, zijn ze de dieven te slim af. Het is belangrijk om te weten welk voorwerp waar ligt. De kinderen helpen elkaar om te onthouden wat ze ontdekken.

In een coöperatief spel moeten leerlingen samenwerken. Elk kind moet initiatief tonen en meehelpen in het spel om het tot een goed einde te brengen. Dit sluit goed aan bij de doelen van sociaal initiatief en het helpen van een ander. Hier zijn eigenlijk alle coöperatieve spellen geschikt voor.

Er zijn meer spellen en prentenboeken die erg geschikt zijn voor het oefenen van de leerdoelen. Kijk voor een volledig overzicht in ParnasSys onder informatief, onder het kopje 'Sova-methoden/materialen/prentenboeken'. Per spel is aangegeven welke doelgroep het spel voor is bedoeld en aan welke ZIEN! vaardigheden je met het spel kunt werken.

ACHTERGRONDINFORMATIE

Deze handelingssuggestie gaat om sociaal initiatief en een ander helpen.

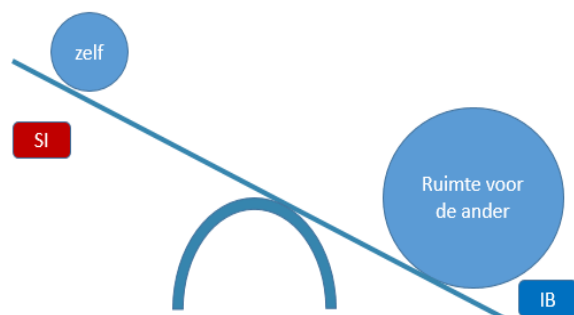
Sociaal initiatief verwijst naar het aspect om gevoelens aan bod te laten komen en over te gaan tot het nemen van initiatief in de sociale situatie. Een kind dat laat zien te beschikken over de vaardigheid sociaal initiatief, voelt zich waarschijnlijk competent in de omgang met anderen. Een kind dat over deze vaardigheid beschikt, heeft een eigen inbreng en vraagt ruimte voor zichzelf. Het neemt de ruimte om contact met andere kinderen te zoeken en actief mee te doen met groepsactiviteiten.

Kinderen die weinig initiatief nemen, trekken zich terug uit situaties. Hierdoor zullen ze uit zichzelf andere kinderen niet helpen. Kinderen die veel initiatief nemen, zullen andere kinderen ondersteuning bieden/helpen waar dat nodig is. Het jonge kind zal hierin nog gestimuleerd moeten worden.

Relatie met andere ZIEN!-dimensies

- Impulsbeheersing

Bij kinderen met een beneden gemiddelde tot lage score op sociaal initiatief en een hoge score op impulsbeheersing, wordt soms gesproken van sociaal angstige kinderen. Zij hebben een te sterke

egocontrole, waardoor impulsen en gevoelens sterk worden onderdrukt en geen initiatief wordt genomen om gevoelens te uiten.

Is de egocontrole in balans, dan kan een kind inschatten wanneer het goed is om initiatieven te nemen, en wanneer het impulsen moet onderdrukken. Sociaal angstige kinderen zijn vaak bang om negatief beoordeeld te worden. Deze kinderen voelen zich vaak niet competent om een bepaalde taak te volbrengen. Het vermijdende gedrag uit zich in stil en teruggetrokken gedrag. Het betekent dat kinderen weinig ruimte nemen voor zichzelf, en veel ruimte geven aan een ander.

BRONNEN

Broer, N.A., Haverhals, B., & Bruin, H.L. de (2012). *Verantwoording pedagogisch expertsysteem ZIEN! Voor het primair onderwijs!* Gouda: Driestar educatief.

'Sociaal initiatief'

'Omgaan met ruzies en conflicten'

INHOUD

Toelichting bij deze handelingssuggestie.....	1
Aanpak	2
Leerdoelen.....	2
Pedagogische interventies.....	3
Randvoorwaarden.....	4
Suggesties voor aanpak.....	4
Verwijzing naar spellen/prentenboeken	5
Achtergrondinformatie	5
Bronnen	6

Door te klikken op een regel in de inhoudsopgave, ga je direct naar de bijbehorende tekst;
Als je in de tekst klikt op een blauw pijltje ga je terug naar de inhoudsopgave.

TOELICHTING BIJ DEZE HANDELINGSSUGGESTIE

Leerkrachtvragenlijst

Sociaal initiatief

1. Stapt uit eigen beweging op anderen af.
2. Heeft duidelijk een eigen inbreng tijdens gezamenlijke activiteiten.
3. Vertelt uit zichzelf in de groep.
4. Spreekt uit eigen beweging met andere kinderen.

Leerlingvragenlijst

Contact maken met anderen

1. Ik vraag of ik mee mag doen.
2. Ik vraag of een ander met mij wil spelen.
3. Ik stel uit mezelf vragen aan een ander.
4. Ik begin een praatje met iemand anders.

Onder **sociaal initiatief** wordt het volgende verstaan: *Sociaal initiatief is de vaardigheid om in sociale situaties contact te zoeken en te maken, zowel non-verbaal als verbaal.*

Onder **omgaan met ruzies en conflicten** wordt het volgende verstaan: *Omgaan met ruzies en conflicten heeft betrekking op spanning in een relatie of in een groep(je). Als er in een conflict of ruzie antisociaal gedrag wordt getoond, is het belangrijk om dat samen uit te praten, het goed te maken met elkaar en daarna weer op goede voet verder te gaan. Omgaan met competitie is een goede oefening. Omgaan met winnen en verliezen is een onderwerp dat bij ruzies en conflicten hoort.*

AANPAK

LEERDOELEN

Bedenk vooraf: *Welk doel/welke doelen wil ik bereiken door te handelen?*

Preventief en curatief

De leerlijn met doelen uit deze handelingssuggestie kun je zowel preventief als curatief gebruiken. Wanneer je er preventief mee aan de slag wilt, kijk je welke doelen passen bij de leeftijd van de leerlingen in je groep. Je werkt gericht aan de doelen met passende activiteiten, net als je bij de cognitieve vakken doet. Daarnaast is het ook goed mogelijk om curatief met de leerlijn aan de slag te gaan wanneer je hebt gemerkt dat (een deel van) je groep uitvalt op het gebied van sociaal initiatief en het omgaan met ruzies en conflicten.

Doel kiezen

Onderstaande leerlijn laat zien welke doelen bij welke ontwikkelingsleeftijd passen. Kies uit deze leerlijn een passend doel waar je met de groep of een individuele leerling aan wilt werken. Kijk daarbij naar wat de groep of leerling al wel beheerst en welk doel dus een passende volgende stap is.

Kijk daarnaast ook in het ZIEN! profiel naar waar de leerling/groep al goed in is. Dit kan gebruikt worden als compenserende factor(en): Welke doelen waar je aan zou kunnen werken, doen het meest een beroep op vaardigheden die een groep/leerling al meer laat zien? Daar kun je vaak het beste starten, omdat de kans op succes het grootst is als een leerling al aspecten beheerst. Voor sociaal initiatief kan dit impulsbeheersing zijn (balans egocontrole) en sociale autonomie (ruimtenemende vaardigheden).

<4 jaar	4-6 jaar	6-8 jaar	8-10 jaar	10-12 jaar
	<ul style="list-style-type: none">Begint met goedmaken	<ul style="list-style-type: none">Waarschuwt de leerkracht wanneer een ruzie van anderen uit de hand looptMaakt een conflict of (dreigende) spanning bespreekbaar		

Door te klikken op een doel, ga je direct naar de aanpak die daarbij aansluit.

Aanpak

Denk eerst na over de volgende punten en baseer je aanpak op de antwoorden.

- Wil ik klassikaal of individueel aan deze ontwikkeltaak werken?
- Zie je het gedrag al wel in uitnodigende situaties? Oefen dan in niet-uitnodigende situaties. Zie je het gedrag nog vrijwel niet? Oefen dan in eerste instantie zoveel mogelijk in uitnodigende situaties.

- Denk bij je aanpak ook na over verschillen tussen jongens en meisjes. Jongens zijn meer lichamelijk ingesteld en meisjes meer verbaal. Jongens uiten hun emoties meer fysiek (duwen, stoeien). Ze hebben letterlijk en figuurlijk behoefte aan ruimte.

PEDAGOGISCHE INTERVENTIES

Bedenk bij bovenstaande doelen: *Wat vraagt dit van mij als leerkracht?*

Sociaal initiatief voor deze groep is laag. Vraag je bij jezelf af wat jouw leerkracht gedrag is. Is jouw gedrag heel ruimtenemend: ben je sterk aanwezig (ben je veel aan het praten), weet je van jezelf dat je duidelijk bent in het geven van je mening en je kan laten leiden door je emoties? In dat geval kan het zijn dat de leerlingen geremd worden om sociaal initiatief te laten zien.

Er zijn vijf pedagogische vaardigheden die je als leerkracht kunt inzetten om problemen te voorkomen en aan te pakken. Dit zijn:

- Leiding geven en grenzen stellen
- **Monitoring: balanceren tussen ruimte nemen en ruimte geven**
- Positieve betrokkenheid tonen
- Positieve bekrachtiging geven
- **Leren problemen oplossen**

Voor kinderen met een lage mate van sociaal initiatief kun je werken aan de volgende vaardigheden bij het omgaan met ruzies en conflicten.

Monitoring: sociaal initiatief is ruimtenemend gedrag. Wanneer je dit gedrag meer wilt zien bij een leerling, vraagt het van jou als leerkracht om ruimtegevend gedrag. Concreet betekent dit dat je niet meteen moet ingrijpen bij ruzies en conflicten (behalve als het natuurlijk uit de hand loopt). Wacht af en kijk of het kind in/na een ruzie zelf begint met goedmaken. Wanneer dit niet het geval is, kun je als leerkracht ruimte nemen en het kind helpen. Haal de leerling uit de situatie en bespreek rustig met hem wat hij deed, wat daar goed aan was en wat je anders van hem verwacht. Stimuleer de leerling om het goed te maken met de andere leerling(en). Wanneer je dit een aantal keer gedaan hebt, kun je als leerkracht steeds meer afstand nemen en de leerling het zelf laten proberen (je wilt niet dat de leerling makkelijk wordt en steeds wacht tot jij inspringt).

Leren problemen oplossen: wanneer een leerling een lage mate van sociaal initiatief laat zien, neemt het weinig ruimte in. Deze leerling zal bijvoorbeeld nooit naar jou als leerkracht toekomen wanneer er een ruzie uit de hand loopt. Deze leerling gun je de vaardigheid om meer ruimte in te nemen zodat hij in zulke situaties wel naar je toekomt. Als leerkracht heb jij een belangrijke rol in het aanleren van deze vaardigheid. Je kunt een leerling met laag sociaal initiatief helpen door zelf voorbeeldgedrag te laten zien. Communiceer duidelijk naar de leerling toe wat je van ze verwacht bij ruzies en conflicten (bijvoorbeeld: bespreek spanning en praat een ruzie uit). Als je wilt kun je hier stappenplannen voor gebruiken. Bespreek na een conflict wat er gebeurd is en hoe de leerlingen gehandeld hebben. Geef de leerling steeds meer verantwoordelijkheid, zodat hij er niet vanuit gaat dat de leerkracht het conflict wel oplost en zijn eigen verantwoordelijkheid loslaat.

RANDVOORWAARDEN

Bedenk: *Welke zaken moeten op orde zijn, voordat ik aan een doel kan werken?*

Voordat er een proces plaats kan vinden, zijn er eisen waaraan voldaan moet worden. Zo zijn welbevinden en betrokkenheid vaak voorwaardelijk voordat aan de ZIEN! dimensies gewerkt kan worden. Hoe staat het hiermee in jouw klas?

Welke zaken moeten bij de leerlingen op orde zijn, waar je niet zonder kunt omdat een nieuwe aanpak anders niet werkt? Denk aan de behoeftenpiramide van Maslow: zijn de lichamelijke behoeften vervuld, en voelen kinderen zich veilig en zeker in de klas? Pas daarna kan aan de behoefte voor sociaal contact voldaan worden.

Zorg ook dat het klassenmanagement op orde is: kies een klasindeling die past bij de werkvormen die je toepast en die aansluit bij de vaardigheden van de leerlingen. Zorg voor duidelijke regels en hanteer ze consequent. Zorg voor activiteiten die uitdagen/in de zone van naaste ontwikkeling zitten en tegelijk ook haalbaar zijn.

SUGGESTIES VOOR AANPAK

Bedenk bij het kiezen van een suggestie: *Welke aanpak past bij het doel dat ik gekozen heb?*

Bij elke suggestie staat voor welke ontwikkelingsleeftijd de activiteit geschikt is, maar vaak kan het met kleine aanpassingen ook bij oudere/jongere kinderen toegepast worden. De activiteiten zijn vaak klassikaal, maar kunnen individueel gemaakt worden door als leerkracht die ene leerling in de gaten te houden en extra te stimuleren. Denk bij elke activiteit na over wat deze van jou vraagt wat betreft pedagogische interventies.

Begint met goedmaken (4-6 jaar) – ‘sorry doosje’

Laat leerlingen een voorwerp uitkiezen dat ‘sorry zeggen’ symboliseert. Dit kan een kaartje met ‘sorry’ erop zijn, maar ook een ketting, een doosje of iets anders. Door de leerlingen zelf het symbool te laten bedenken is het echt iets van henzelf en dat maakt het waardevoller. Als je het goedmaken tot een vast ritueel maakt, wordt het iets eigens van kinderen. Iets goedmaken kan er dan zo uitzien:

- Je gaat naar de leerling toe met wie je het goed wilt maken en biedt het voorwerp aan;
- Je zegt hierbij ‘sorry’ en waarom je ‘sorry’ zegt;
- De bovenstaande stappen kunnen afzonderlijke doelen zijn;
- Geef concrete en positieve feedback op de afzonderlijke stappen bij het ritueel ‘goedmaken’.
- Oudere leerlingen kun je ook een ‘sorry’ briefje laten schrijven.
- Hoe dit briefje eruit moet zien kun je ook samen met de leerlingen bedenken.

VERWIJZING NAAR SPELLEN/PRENTENBOEKEN

Bedenk: *Hoe kan ik materialen inzetten om te werken aan de leerdoelen?*

Het inzetten van spellen/prentenboeken kan een effectieve bijdrage leveren bij het werken aan sociaal initiatief binnen het omgaan met ruzies en conflicten. Hieronder volgt een suggestie. Gebruik dit ter inspiratie en kijk wat er op jouw school aanwezig is.

Coöperatief spel 'Max de Kat' / uitgeverij: Zonnospel / aantal spelers: 1-8 / geschikt voor: onder- en middenbouw.

Vogel, muis en eekhoorn zijn op weg naar hun holletje in de boom. Max de kat heeft honger en zit achter de kleine diertjes aan! De spelers zorgen samen voor de kleine diertjes. Door goed samen te werken kun je de diertjes nog beter redden.

Coöperatieve spellen zoals deze zijn geschikt om in kleine groepjes aan sociaal initiatief te werken. In kleine groepjes is de drempel lager om zelf een inbreng te geven en vooral bij coöperatieve spellen is dit gewenst. Bespreek van tevoren met leerlingen dat ze soms verschillende meningen kunnen hebben en dat het niet erg is, maar dat ze het wel moeten bespreken. Ook kan het goed zijn om te benoemen dat ze naar jou als leerkracht toe kunnen komen wanneer ze er in een onenigheid niet uit kunnen komen.

Er zijn meer spellen en prentenboeken die erg geschikt zijn voor het oefenen van de leerdoelen. Kijk voor een volledig overzicht in ParnasSys onder informatief, onder het kopje 'Sova-methoden/materialen/prentenboeken'. Per spel is aangegeven welke doelgroep het spel voor is bedoeld en aan welke ZIEN! vaardigheden je met het spel kunt werken.

ACHTERGRONDINFORMATIE

Deze handelingsuggestie gaat om sociaal initiatief binnen het omgaan met ruzies en conflicten.

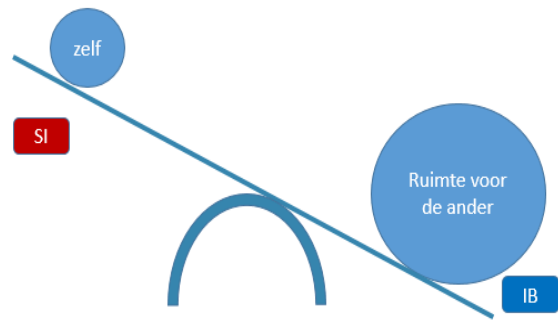
Sociaal initiatief verwijst naar het aspect om gevoelens aan bod te laten komen en over te gaan tot het nemen van initiatief in de sociale situatie. Een kind dat laat zien te beschikken over de vaardigheid sociaal initiatief, voelt zich waarschijnlijk competent in de omgang met anderen. Een kind dat over deze vaardigheid beschikt, heeft een eigen inbreng en vraagt ruimte voor zichzelf. Het neemt de ruimte om contact met andere kinderen te zoeken en actief mee te doen met groepsactiviteiten.

De vaardigheid sociaal initiatief geeft kinderen de gelegenheid ervaringen op te doen om conflicten en ruzies op te lossen. Dat kan zijn door het initiatief te nemen om een ruzie op te lossen, maar ook door een leerkracht erbij te halen als een ruzie uit de hand dreigt te lopen. Daarnaast kan het kind initiatief tonen door een spanning bespreekbaar te maken.

Relatie met andere ZIEN!-dimensies

- Impulsbeheersing

Bij kinderen met een beneden gemiddelde tot lage score op sociaal initiatief en een hoge score op impulsbeheersing, wordt soms gesproken van sociaal angstige kinderen. Zij hebben een te sterke egocontrole, waardoor impulsen en gevoelens sterk worden onderdrukt en geen initiatief wordt genomen om gevoelens te uiten.

Is de egocontrole in balans, dan kan een kind inschatten wanneer het goed is om initiatieven te nemen, en wanneer het impulsen moet onderdrukken. Sociaal angstige kinderen zijn vaak bang om negatief beoordeeld te worden. Deze kinderen voelen zich vaak niet competent om een bepaalde taak te volbrengen. Het vermijdende gedrag uit zich in stil en teruggetrokken gedrag. Het betekent dat kinderen weinig ruimte nemen voor zichzelf, en veel ruimte geven aan een ander.

BRONNEN

Broer, N.A., Haverhals, B., & Bruin, H.L. de (2012). *Verantwoording pedagogisch expertsysteem ZIEN! Voor het primair onderwijs!* Gouda: Driestar educatief.

'Sociaal initiatief'

'Samenwerken en samenspelen'

INHOUD

Toelichting bij deze handelingssuggestie.....	1
Aanpak	2
Leerdoelen.....	2
Pedagogische interventies.....	3
Randvoorwaarden.....	4
Suggesties voor aanpak.....	4
Verwijzing naar spellen/prentenboeken	5
Achtergrondinformatie	6
Bronnen	6

Door te klikken op een regel in de inhoudsopgave, ga je direct naar de bijbehorende tekst;
Als je in de tekst klikt op een blauw pijltje ga je terug naar de inhoudsopgave.

TOELICHTING BIJ DEZE HANDELINGSSUGGESTIE

Leerkrachtvragenlijst

Sociaal initiatief

1. Stapt uit eigen beweging op anderen af.
2. Heeft duidelijk een eigen inbreng tijdens gezamenlijke activiteiten.
3. Vertelt uit zichzelf in de groep.
4. Spreekt uit eigen beweging met andere kinderen.

Leerlingvragenlijst

Contact maken met anderen

1. Ik vraag of ik mee mag doen.
2. Ik vraag of een ander met mij wil spelen.
3. Ik stel uit mezelf vragen aan een ander.
4. Ik begin een praatje met iemand anders.

Onder **sociaal initiatief** wordt het volgende verstaan: *Sociaal initiatief is de vaardigheid om in sociale situaties contact te zoeken en te maken, zowel non-verbaal als verbaal.*

Onder **samenwerken en samenspelen** wordt het volgende verstaan: *Je voert samen een opdracht uit, je probeert een doel te bereiken of je speelt samen (een spel). Er zijn (al dan niet uitgesproken) regels en afspraken. Om tot deze regels en afspraken te komen of tussentijds de regels aan te passen is overleg nodig tussen de groepsleden. Soms moeten compromissen worden gesloten. Steeds blijft afstemming nodig: wie doet wat en met welk doel? En hoe vullen we elkaar aan? Wie vervult welke rol? Hoe houden we de werksfeer of spelsfeer goed?*

AANPAK

LEERDOELEN

Bedenk vooraf: *Welk doel/welke doelen wil ik bereiken door te handelen?*

Preventief en curatief

De leerlijn met doelen uit deze handelingssuggestie kun je zowel preventief als curatief gebruiken. Wanneer je er preventief mee aan de slag wilt, kijk je welke doelen passen bij de leeftijd van de leerlingen in je groep. Je werkt gericht aan de doelen met passende activiteiten, net als je bij de cognitieve vakken doet. Daarnaast is het ook goed mogelijk om curatief met de leerlijn aan de slag te gaan wanneer je hebt gemerkt dat (een deel van) je groep uitvalt op het gebied van sociaal initiatief en het samenwerken en samenspelen.

Doel kiezen

Onderstaande leerlijn laat zien welke doelen bij welke ontwikkelingsleeftijd passen. Kies uit deze leerlijn een passend doel waar je met de groep of een individuele leerling aan wilt werken. Kijk daarbij naar wat de groep of leerling al wel beheerst en welk doel dus een passende volgende stap is.

Kijk daarnaast ook in het ZIEN! profiel naar waar de leerling/groep al goed in is. Dit kan gebruikt worden als compenserende factor(en): Welke doelen waar je aan zou kunnen werken, doen het meest een beroep op vaardigheden die een groep/leerling al meer laat zien? Daar kun je vaak het beste starten, omdat de kans op succes het grootst is als een leerling al aspecten beheerst. Voor sociaal initiatief kan dit impulsbeheersing zijn (balans egocontrole) en sociale autonomie (ruimtenemende vaardigheden).

<4 jaar	4-6 jaar	6-8 jaar	8-10 jaar	10-12 jaar
<ul style="list-style-type: none">• Vertelt over eigen ervaringen in de kring• Geeft antwoord op vragen• Maakt contact met anderen tijdens het samen spelen of werken• Neemt initiatief om met anderen spelletjes te spelen	<ul style="list-style-type: none">• Stelt andere kinderen vragen• Nodigt andere kinderen uit deel te nemen aan zijn spel• Maakt een afspraak over hoe, wat en wanneer• Heeft een eigen inbreng tijdens gezamenlijke activiteiten• Vraagt een leerling om samen een opdracht uit te voeren	<ul style="list-style-type: none">• Stelt voor op een andere manier te werken	<ul style="list-style-type: none">• Geeft aanwijzingen aan iemand die iets niet goed doet	<ul style="list-style-type: none">• Spreekt een ander op een adequate manier aan als deze zich niet aan de afspraken houdt

Door te klikken op een doel, ga je direct naar de aanpak die daarbij aansluit.

Aanpak

Denk eerst na over de volgende punten en baseer je aanpak op de antwoorden.

- Wil ik klassikaal of individueel aan deze ontwikkeltaak werken?
- Zie je het gedrag al wel in uitnodigende situaties? Oefen dan in niet-uitnodigende situaties. Zie je het gedrag nog vrijwel niet? Oefen dan in eerste instantie zoveel mogelijk in uitnodigende situaties.
- Denk bij je aanpak ook na over verschillen tussen jongens en meisjes. Jongens zijn meer lichamelijk ingesteld en meisjes meer verbaal. Jongens uiten hun emoties meer fysiek (duwen, stoeien). Ze hebben letterlijk en figuurlijk behoefte aan ruimte.

PEDAGOGISCHE INTERVENTIES

Bedenk bij bovenstaande doelen: *Wat vraagt dit van mij als leerkracht?*

Sociaal initiatief voor deze groep is laag. Vraag je bij jezelf af wat jouw leerkracht gedrag is. Is jouw gedrag heel ruimtenemend: ben je sterk aanwezig (ben je veel aan het praten), weet je van jezelf dat je duidelijk bent in het geven van je mening en je kan laten leiden door je emoties? In dat geval kan het zijn dat de leerlingen geremd worden om sociaal initiatief te laten zien.

Er zijn vijf pedagogische vaardigheden die je als leerkracht kunt inzetten om problemen te voorkomen en aan te pakken. Dit zijn:

- Leiding geven en grenzen stellen
- **Monitoring: balanceren tussen ruimte nemen en ruimte geven**
- **Positieve betrokkenheid tonen**
- Positieve bekrachtiging geven
- Leren problemen oplossen

Voor kinderen met een lage mate van sociaal initiatief kun je werken aan de volgende vaardigheden bij samenwerken en samenspelen.

Monitoring: sociaal initiatief is ruimtenemend gedrag. Wanneer je dit gedrag meer wilt zien, vraagt het van jou als leerkracht om ruimtegevend gedrag. Concreet betekent dit dat je ruimte moet geven voor het nemen van initiatief. Deel niet altijd zelf de klas in in groepjes, maar laat de leerlingen zelf ook eens kiezen. Geef geen afgebakende opdracht, maar houd ruimte open voor de leerlingen om dingen zelf in te vullen. Wees positief wanneer een leerling met eigen inbreng komt. Door zelf ruimte te creëren, zullen de leerlingen steeds meer initiatief gaan nemen. Houd het wel in de gaten en grijp in wanneer dit nodig is (leerlingen zullen de grenzen gaan opzoeken).

Positieve betrokkenheid tonen: een leerling die weinig sociaal initiatief neemt, kan verlegen of onzeker zijn. Hij kan veel baat hebben bij een leerkracht die een veilige sfeer in de klas heeft. Dit kun je stimuleren door interesse te tonen in de leerling en zijn vaardigheden. Maak af en toe een praatje en informeer met wie deze leerling graag speelt/samenwerkt. In zo'n gesprekje kun je de leerling ook handreikingen geven over hoe je goed samenwerkt/samenspeelt. Stel niet te hoge doelen, en spreek positieve verwachtingen uit voor een volgende keer als deze leerling moet samenwerken/samenspelen. Probeer uitnodigende situaties te creëren door activiteiten

te organiseren waarin leerlingen de kans hebben om de vaardigheid toe te passen. Informeer na afloop bij de leerling hoe hij dit ervaren heeft. Door jouw betrokkenheid kan de leerling meer zelfvertrouwen krijgen, waardoor het meer sociaal initiatief kan gaan tonen.

RANDVOORWAARDEN

Bedenk: *Welke zaken moeten op orde zijn, voordat ik aan een doel kan werken?*

Voordat er een proces plaats kan vinden, zijn er eisen waaraan voldaan moet worden. Zo zijn welbevinden en betrokkenheid vaak voorwaardelijk voordat aan de ZIEN! dimensies gewerkt kan worden. Hoe staat het hiermee in jouw klas?

Welke zaken moeten bij de leerlingen op orde zijn, waar je niet zonder kunt omdat een nieuwe aanpak anders niet werkt? Denk aan de behoeftenpiramide van Maslow: zijn de lichamelijke behoeften vervuld, en voelen kinderen zich veilig en zeker in de klas? Pas daarna kan aan de behoefte voor sociaal contact voldaan worden.

Zorg ook dat het klassenmanagement op orde is: kies een klasindeling die past bij de werkvormen die je toepast en die aansluit bij de vaardigheden van de leerlingen. Zorg voor duidelijke regels en hanteer ze consequent. Zorg voor activiteiten die uitdagen/in de zone van naaste ontwikkeling zitten en tegelijk ook haalbaar zijn.

SUGGESTIES VOOR AANPAK

Bedenk bij het kiezen van een suggestie: *Welke aanpak past bij het doel dat ik gekozen heb?*

Bij elke suggestie staat voor welke ontwikkelingsleeftijd de activiteit geschikt is, maar vaak kan het met kleine aanpassingen ook bij oudere/jongere kinderen toegepast worden. De activiteiten zijn vaak klassikaal, maar kunnen individueel gemaakt worden door als leerkracht die ene leerling in de gaten te houden en extra te stimuleren. Denk bij elke activiteit na over wat deze van jou vraagt wat betreft pedagogische interventies.

Stelt andere kinderen vragen (4-6 jaar) – toren bouwen

Je herkent het vast wel. Sommige kinderen stellen altijd vragen en andere kinderen helemaal niet. Hoe zorg je ervoor dat iedereen meedoet tijdens bijvoorbeeld het kringgesprek:

- Geef ieder kind één of twee blokjes;
- Elk blokje is een vraag die je mag stellen aan een ander kind;
- Van de ingeleverde blokjes wordt een bouwwerk bijvoorbeeld een toren gemaakt;
- Als je een vraag gesteld hebt, voeg je je blokje aan de toren toe;
- Als je blokjes op zijn mag je geen vraag meer stellen;
- Als alle kinderen hun blokjes hebben gebruikt is het kringgesprek afgelopen;
- Je kunt ook puzzelstukjes gebruiken of beurtenstokjes.

Bij deze werkvorm is iedereen betrokken bij het eindproduct. Kinderen die het moeilijk vinden om initiatief te nemen, moeten op deze manier wel een bijdrage leveren, omdat ook zij verantwoordelijk zijn voor het eindproduct.

VERWIJZING NAAR SPELLEN/PRENTENBOEKEN

Bedenk: *Hoe kan ik materialen inzetten om te werken aan de leerdoelen?*

Het inzetten van spellen/prentenboeken kan een effectieve bijdrage leveren bij het werken aan sociaal initiatief binnen het samenwerken en samenspelen. Hieronder volgt een suggestie. Gebruik dit ter inspiratie en kijk wat er op jouw school aanwezig is.

Coöperatief spel 'De wilde paarden' / uitgeverij: Family Pastimes /
aantal spelers: 1-8 / geschikt voor: kinderen vanaf 5 jaar / duur: 15
minuten

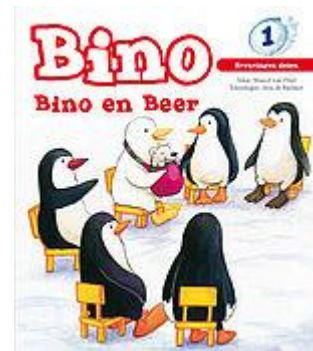

De wilde paarden lopen los in een groot gebied. De spelers trekken erop uit met asso's en verrekijkers om zo veel mogelijk paarden bijeen te drijven en binnen de omheining te brengen om ze te voeden en aan te laten sterken. De paarden kunnen overal zijn. Op hun zoektocht naar de paarden zullen de leerlingen uit moeten kijken voor vallende rotsblokken die de paden kunnen blokkeren en de paarden kunnen insluiten. De leerlingen zijn een team en delen hun materiaal en hun ideeën. Ze helpen elkaar om zoveel mogelijk paarden te vinden en via het pad binnen de omheining te brengen.

Coöperatieve spellen zoals deze zijn heel geschikt om te werken aan samenwerken en samenspelen. Leerlingen moeten sociaal initiatief tonen door contact met anderen te maken. Alleen als ze goed samenwerken kunnen ze het spel tot een goed einde brengen. Hiervoor zullen ze ook een eigen inbreng moeten hebben.

Prentenboek 'Bino en Beer' / Marcel van Driel / geschikt voor:
onderbouw.

Bino vertelt over de spannende avonturen die hij met Beer heeft beleefd. Samen met zijn pinguïnvrienden heeft hij Beer moeten redden uit een diep gat. Wat is hij blij dat hij zijn lieve berenknuffelvriendje weer veilig in zijn armen heeft. Bino deelt zijn ervaring door te vertellen en zijn gevoelens te uiten.

Eén van de doelen voor samenwerken en samenspelen binnen sociaal initiatief is het vertellen over eigen ervaringen in de kring. Een boek zoals deze kan een mooie aanleiding zijn om het hier met kinderen over te hebben. Achterin het boek staan verwerkingsopdrachten.

Er zijn meer spellen en prentenboeken die erg geschikt zijn voor het oefenen van de leerdoelen. Kijk voor een volledig overzicht in ParnasSys onder informatief, onder het kopje 'Sova-methoden/materialen/prentenboeken'. Per spel is aangegeven welke doelgroep het spel voor is bedoeld en aan welke ZIEN! vaardigheden je met het spel kunt werken.

ACHTERGRONDINFORMATIE

Deze handelingssuggestie gaat om sociaal initiatief binnen het samenwerken en samenspelen.

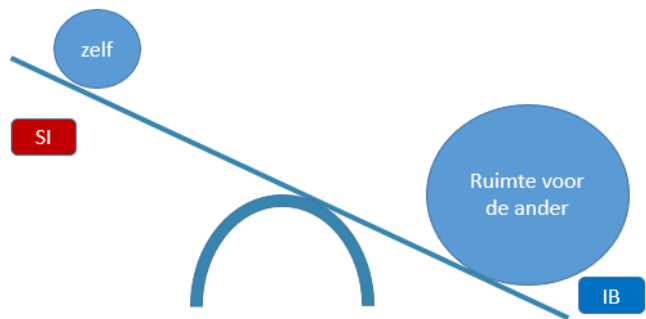
Sociaal initiatief verwijst naar het aspect om gevoelens aan bod te laten komen en over te gaan tot het nemen van initiatief in de sociale situatie. Een kind dat laat zien te beschikken over deze vaardigheid, voelt zich waarschijnlijk competent in de omgang met anderen. Het heeft een eigen inbreng en vraagt ruimte voor zichzelf. Het neemt de ruimte om contact met andere kinderen te zoeken en actief mee te doen met groepsactiviteiten.

De kwaliteit van het samenwerken en samenspelen wordt beïnvloed door de mate van beheersing van de vaardigheid 'sociaal initiatief'. Een kind toont sociaal initiatief wanneer het in staat is om op anderen af te stappen, leert de omgeving te verkennen in sociale situaties, zich kan weren en zorg draagt.

Relatie met andere ZIEN!-dimensies

- Impulsbeheersing

Bij kinderen met een beneden gemiddelde tot lage score op sociaal initiatief en een hoge score op impulsbeheersing, wordt soms gesproken van sociaal angstige kinderen. Zij hebben een te sterke egocontrole, waardoor impulsen en gevoelens sterk worden onderdrukt en geen initiatief wordt genomen om gevoelens te uiten.

Is de egocontrole in balans, dan kan een kind inschatten wanneer het goed is om initiatieven te nemen, en wanneer het impulsen moet onderdrukken. Sociaal angstige kinderen zijn vaak bang om negatief beoordeeld te worden. Deze kinderen voelen zich vaak niet competent om een bepaalde taak te volbrengen. Het vermijdende gedrag uit zich in stil en teruggetrokken gedrag. Het betekent dat kinderen weinig ruimte nemen voor zichzelf, en veel ruimte geven aan een ander.

BRONNEN

Broer, N.A., Haverhals, B., & Bruin, H.L. de (2012). *Verantwoording pedagogisch expertsysteem ZIEN! Voor het primair onderwijs!* Gouda: Driestar educatief.

'Sociaal initiatief'

'Sluiten en onderhouden van vriendschappen'

INHOUD

Toelichting bij deze handelingssuggestie.....	1
Aanpak	2
Leerdoelen.....	2
Pedagogische interventies.....	3
Randvoorwaarden.....	4
Suggesties voor aanpak.....	4
Verwijzing naar spellen/prentenboek.....	5
Achtergrondinformatie	6
Bronnen	6

Door te klikken op een regel in de inhoudsopgave, ga je direct naar de bijbehorende tekst;
Als je in de tekst klikt op een blauw pijltje ga je terug naar de inhoudsopgave.

TOELICHTING BIJ DEZE HANDELINGSSUGGESTIE

Leerkrachtvragenlijst

Sociaal initiatief

1. Stapt uit eigen beweging op anderen af.
2. Heeft duidelijk een eigen inbreng tijdens gezamenlijke activiteiten.
3. Vertelt uit zichzelf in de groep.
4. Spreekt uit eigen beweging met andere kinderen.

Leerlingvragenlijst

Contact maken met anderen

1. Ik vraag of ik mee mag doen.
2. Ik vraag of een ander met mij wil spelen.
3. Ik stel uit mezelf vragen aan een ander.
4. Ik begin een praatje met iemand anders.

Onder **sociaal initiatief** wordt het volgende verstaan: *Sociaal initiatief is de vaardigheid om in sociale situaties contact te zoeken en te maken, zowel non-verbaal als verbaal.*

Onder **sluiten en onderhouden van vriendschappen** wordt het volgende verstaan: *Vriendschap tussen kinderen is een min of meer exclusieve wederkerige relatie tussen meerdere kinderen. Vrienden zijn elkaar trouw, vertrouwen elkaar en houden rekening met elkaar. Je deelt elkaars geheimen niet zonder toestemming. Dit geeft een mate van exclusiviteit. Vriendschappen kunnen opbloeien, verdiepen, maar ook uitdoven. Tot vriendschap kun je iemand niet dwingen, bij afwijzing moet degene die afgewezen wordt dit accepteren en op zoek gaan naar een andere vriend(in).*

AANPAK

LEERDOELEN

Bedenk vooraf: *Welk doel/welke doelen wil ik bereiken door te handelen?*

Preventief en curatief

De leerlijn met doelen uit deze handelingssuggestie kun je zowel preventief als curatief gebruiken. Wanneer je er preventief mee aan de slag wilt, kijk je welke doelen passen bij de leeftijd van de leerlingen in je groep. Je werkt gericht aan de doelen met passende activiteiten, net als je bij de cognitieve vakken doet. Daarnaast is het ook goed mogelijk om curatief met de leerlijn aan de slag te gaan wanneer je hebt gemerkt dat (een deel van) je groep uitvalt op het gebied van sociaal initiatief en het sluiten en onderhouden van vriendschappen.

Doel kiezen

Onderstaande leerlijn laat zien welke doelen bij welke ontwikkelingsleeftijd passen. Kies uit deze leerlijn een passend doel waar je met de groep of een individuele leerling aan wilt werken. Kijk daarbij naar wat de groep of leerling al wel beheerst en welk doel dus een passende volgende stap is.

Kijk daarnaast ook in het ZIEN! profiel naar waar de leerling/groep al goed in is. Dit kan gebruikt worden als compenserende factor(en): Welke doelen waar je aan zou kunnen werken, doen het meest een beroep op vaardigheden die een groep/leerling al meer laat zien? Daar kun je vaak het beste starten, omdat de kans op succes het grootst is als een leerling al aspecten beheerst. Voor sociaal initiatief kan dit impulsbeheersing zijn (balans egocontrole) en sociale autonomie (ruimtenemende vaardigheden).

<4 jaar	4-6 jaar	6-8 jaar	8-10 jaar	10-12 jaar
<ul style="list-style-type: none">• Kijkt naar wat een ander doet• Speelt parallel aan een ander• Vraagt aan de ander of hij mee mag spelen met een spel	<ul style="list-style-type: none">• Kijkt andere aan wanneer ze tegen hem praten• Vraagt of de ander wil (mee)spelen• Vraagt aandacht voor zichzelf, zijn spel of activiteit	<ul style="list-style-type: none">• Geeft uit zichzelf zijn mening	<ul style="list-style-type: none">• Vraagt naar de mening/beleving van de ander	

Door te klikken op een doel, ga je direct naar de aanpak die daarbij aansluit.

Aanpak

Denk eerst na over de volgende punten en baseer je aanpak op de antwoorden.

- Wil ik klassikaal of individueel aan deze ontwikkeltaak werken?
- Zie je het gedrag al wel in uitnodigende situaties? Oefen dan in niet-uitnodigende situaties. Zie je het gedrag nog vrijwel niet? Oefen dan in eerste instantie zoveel mogelijk in uitnodigende situaties.

- Denk bij je aanpak ook na over verschillen tussen jongens en meisjes. Jongens zijn meer lichamenlijk ingesteld en meisjes meer verbaal. Jongens uiten hun emoties meer fysiek (duwen, stoeien). Ze hebben letterlijk en figuurlijk behoefte aan ruimte.

PEDAGOGISCHE INTERVENTIES

Bedenk bij bovenstaande doelen: *Wat vraagt dit van mij als leerkracht?*

Sociaal initiatief voor deze groep is laag. Vraag je bij jezelf af wat jouw leerkracht gedrag is. Is jouw gedrag heel ruimtenemend: ben je sterk aanwezig (ben je veel aan het praten), weet je van jezelf dat je duidelijk bent in het geven van je mening en je kan laten leiden door je emoties? In dat geval kan het zijn dat de leerlingen geremd worden om sociaal initiatief te laten zien.

Er zijn vijf pedagogische vaardigheden die je als leerkracht kunt inzetten om problemen te voorkomen en aan te pakken. Dit zijn:

- Leiding geven en grenzen stellen
- **Monitoring: balanceren tussen ruimte nemen en ruimte geven**
- **Positieve betrokkenheid tonen**
- Positieve bekrachtiging geven
- Leren problemen oplossen

Voor kinderen met een lage mate van sociaal initiatief kun je werken aan de volgende vaardigheden bij het sluiten en onderhouden van vriendschappen.

Monitoring: sociaal initiatief is ruimtenemend gedrag. Wanneer je dit gedrag meer wilt zien, vraagt het van jou als leerkracht om ruimtegevend gedrag. Concreet betekent dit dat je ruimte moet geven voor het nemen van initiatief. Creëer uitnodigende situaties voor de leerlingen waarin ze de mogelijkheid krijgen om contact te hebben met hun vriendje. Doe als leerkracht een stap achteruit en observeer wat de leerling in zo'n situatie doet. Wanneer hij het moeilijk vindt om een ander te vragen of hij mag meespelen of de mening van een ander te vragen, kun jij als leerkracht meer ruimtenemend gedrag vertonen en de leerling sturen ('ik zie dat er maar één kind in de bouwhoek is. Misschien kun je daarheen lopen en vragen of je mag meespelen.'). Wanneer je het gedrag bespreekbaar maakt, en dit dan ook herhaalt, zal de leerling steeds minder sturing nodig hebben.

Positieve betrokkenheid tonen: een leerling die weinig sociaal initiatief neemt, kan verlegen of onzeker zijn. Hij kan veel baat hebben bij een leerkracht die een veilige sfeer in de klas heeft. Dit kun je stimuleren door interesse te tonen in de leerling en zijn vaardigheden. Door af en toe een (informeel) praatje met de leerling te maken, dien jij als rolmodel voor de leerling. Stimuleer dat ze jou aankijken wanneer je praat en informeer naar de mening van de ander. Wanneer je dit vaker doet, zullen de leerlingen het gewoon gaan vinden en dit zelf ook sneller (na) gaan doen. Door jouw betrokkenheid kan de leerling daarnaast meer zelfvertrouwen krijgen, waardoor het vaker sociaal initiatief kan gaan tonen. Ook in de klas kun je een rolmodel zijn door leerlingen op elkaar te wijzen. Stimuleer leerlingen om bijvoorbeeld na afloop van een tekenles hun tekening aan elkaar te laten zien, of vraag bij het nabespreken van een taalles hoe de leerlingen deze les ervaren hebben.

RANDVOORWAARDEN

Bedenk: *Welke zaken moeten op orde zijn, voordat ik aan een doel kan werken?*

Voordat er een proces plaatst kan vinden, zijn er eisen waaraan voldaan moet worden. Zo zijn welbevinden en betrokkenheid vaak voorwaardelijk voordat aan de ZIEN! dimensies gewerkt kan worden. Hoe staat het hiermee in jouw klas?

Welke zaken moeten bij de leerlingen op orde zijn, waar je niet zonder kunt omdat een nieuwe aanpak anders niet werkt? Denk aan de behoeftenpiramide van Maslow: zijn de lichamelijke behoeften vervuld, en voelen kinderen zich veilig en zeker in de klas? Pas daarna kan aan de behoefte voor sociaal contact voldaan worden.

Zorg ook dat het klassenmanagement op orde is: kies een klasindeling die past bij de werkvormen die je toepast en die aansluit bij de vaardigheden van de leerlingen. Zorg voor duidelijke regels en hanteer ze consequent. Zorg voor activiteiten die uitdagen/in de zone van naaste ontwikkeling zitten en tegelijk ook haalbaar zijn.

SUGGESTIES VOOR AANPAK

Bedenk bij het kiezen van een suggestie: *Welke aanpak past bij het doel dat ik gekozen heb?*

Bij elke suggestie staat voor welke ontwikkelingsleeftijd de activiteit geschikt is, maar vaak kan het met kleine aanpassingen ook bij oudere/jongere kinderen toegepast worden. De activiteiten zijn vaak klassikaal, maar kunnen individueel gemaakt worden door als leerkracht die ene leerling in de gaten te houden en extra te stimuleren. Denk bij elke activiteit na over wat deze van jou vraagt wat betreft pedagogische interventies.

Vraag naar de mening/beleving van de ander (8-10 jaar) - debat

Tijdens een groepsgesprek kun je goed werken aan dit doel. Dit groepsgesprek kan over een actueel thema gaan of over een ander thema dat de leerlingen interesseert. Een goede gespreksvorm om te oefenen met het geven van je mening is het debat.

- Verdeel de leerlingen in groepjes;
- De ene groep bedenkt argumenten voor het thema en de andere argumenten tegen;
- In het groepsgesprek wisselen jullie de voor- en tegenargumenten uit;
- Elke leerling moet een bijdrage leveren aan het debat.
- Om te zorgen dat dit ook echt gebeurt, kun je met beurtenstokjes werken.
- Je kunt bij deze werkvorm zelf de grote van de groepen bepalen.
- Denk bij deze werkvorm wel aan het welbevinden van de leerlingen, voelen zij zich veilig en vertrouwen zij elkaar?
- Leerlingen die weinig initiatief laten zien, hebben vaak een negatief zelfbeeld en weinig zelfvertrouwen. Je kunt deze werkvorm dan beter in een klein groepje uit laten voeren.

VERWIJZING NAAR SPELLEN/PRENTENBOEK

Bedenk: *Hoe kan ik materialen inzetten om te werken aan de leerdoelen?*

Het inzetten van spellen/prentenboeken kan een effectieve bijdrage leveren bij het werken aan sociaal initiatief binnen het sluiten en onderhouden van vriendschappen. Hieronder volgt een suggestie. Gebruik dit ter inspiratie en kijk wat er op jouw school aanwezig is.

Spel 'Kikker in de dierentuin' / uitgeverij: De Coole Kikker / aantal spelers: 2-16 / geschikt voor: onder- en middenbouw / duur: 15-30 minuten.

Al gooierend met de dobbelsteen lopen de leerlingen door de dierentuin. Een volwassene leest de vragen voor waar ze samen antwoord op moeten geven. Spelenderwijs leren ze zo acht belangrijke cognitieve en sociaal-emotionele vaardigheden. De vragen worden afgewisseld met samenwerkingsopdrachtjes of actieve spring- en klap spelletjes. Onderweg kunnen de leerlingen euromunten bemachtigen. Wanneer ze op een appeltje komen, worden alle euro's bij elkaar opgeteld en samen overleggen ze welk gezond hapje voor kikker gekocht kan worden.

In deze en andere spellen moeten de leerling sociaal initiatief tonen door bijvoorbeeld te kijken naar wat de anderen doen, anderen aan te kijken als ze tegen hem praten en zijn mening te geven. Doordat het een spel is, wordt de drempel om sociaal initiatief te tonen lager voor de kinderen. Als spelbegeleider ben jij aanwezig in het spel en kun je ze in de gaten houden en/of stimuleren om de vaardigheden te laten zien.

Spel 'Het babbelspel' / uitgeverij: Baert / aantal spelers: 2-8 / geschikt voor: midden- en bovenbouw / duur: 30 minuten.

Het spel nodigt uit om sociale vaardigheden te oefenen aan de hand van korte opdrachten. Er zijn zes verschillende opdrachtkaarten. Per vaardigheid zijn er 80 opdrachten te doen. Ze zijn te herkennen aan hun eigen kleur. De volgende vaardigheden worden geoefend: spontaan praten aan de hand van een foto, praten over jezelf, doe-opdrachten, rollenspel, inzicht krijgen in je vaardigheden en je mening uiten.

Doordat leerlingen in kleine groepjes het spel spelen, is de drempel lager om sociaal initiatief te tonen. Er wordt van hen verwacht dat ze hun mening uiten en dat ze ook naar de mening van de ander vragen en luisteren. Als leerkracht kun je bij het spel zitten om deze vaardigheden te stimuleren, maar je kunt het de kinderen ook zelf laten spelen.

Er zijn meer spellen en prentenboeken die erg geschikt zijn voor het oefenen van de leerdoelen. Kijk voor een volledig overzicht in ParnasSys onder informatief, onder het kopje 'Sova-methoden/materialen/prentenboeken'. Per spel is aangegeven welke doelgroep het spel voor is bedoeld en aan welke ZIEN! vaardigheden je met het spel kunt werken.

ACHTERGRONDINFORMATIE

Deze handelingsuggestie gaat om sociaal initiatief binnen het sluiten en onderhouden van vriendschappen.

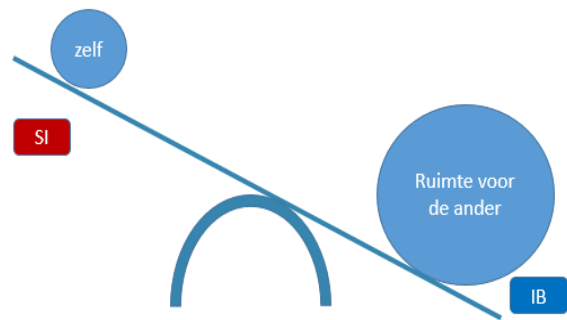
Sociaal initiatief verwijst naar het aspect om gevoelens aan bod te laten komen en over te gaan tot het nemen van initiatief in de sociale situatie. Een kind dat laat zien te beschikken over de vaardigheid Sociaal initiatief, voelt zich waarschijnlijk competent in de omgang met anderen. Een kind dat over deze vaardigheid beschikt, heeft een eigen inbreng en vraagt ruimte voor zichzelf. Het neemt de ruimte om contact met andere kinderen te zoeken en actief mee te doen met groepsactiviteiten.

Een kind kan weinig initiatief laten zien in de omgang met leeftijdsgenoten. Dit kan zichtbaar worden in het aangaan van contact met andere kinderen. Als een kind dit weinig laat zien, dan zijn er minder mogelijkheden om vriendschap te sluiten.

Relatie met andere ZIEN!-dimensies

- Impulsbeheersing

Bij kinderen met een beneden gemiddelde tot lage score op sociaal initiatief en een hoge score op impulsbeheersing, wordt soms gesproken van sociaal angstige kinderen. Zij hebben een te sterke egocontrole, waardoor impulsen en gevoelens sterk worden onderdrukt en geen initiatief wordt genomen om gevoelens te uiten.

Is de egocontrole in balans, dan kan een kind inschatten wanneer het goed is om initiatieven te nemen, en wanneer het impulsen moet onderdrukken. Sociaal angstige kinderen zijn vaak bang om negatief beoordeeld te worden. Deze kinderen voelen zich vaak niet competent om een bepaalde taak te volbrengen. Het vermijdende gedrag uit zich in stil en teruggetrokken gedrag. Het betekent dat kinderen weinig ruimte nemen voor zichzelf, en veel ruimte geven aan een ander.

BRONNEN

Broer, N.A., Haverhals, B., & Bruin, H.L. de (2012). *Verantwoording pedagogisch expertsysteem ZIEN! Voor het primair onderwijs!* Gouda: Driestar educatief.